

De la història a la memòria

Aquest llibre es proposa d'explorar les relacions entre la història i la memòria i d'analitzar alguns aspectes de l'ús públic del passat. Amb l'anàlisi de fenòmens com el feixisme, la *shoa*, el *gulag* o el colonialisme, posa de relleu els fils que lliguen la memòria col·lectiva, la història i la política, que les utilitza.

ELS USOS DEL PASSAT

ENZO TRAVERSO

TRADUCCIÓ DE GUSTAU MUÑOZ

162 PÀGINES

PUV, VALÈNCIA, 2006

Segons Enzo Traverso, un dels trets més novedosos de la història del nostre temps és el que ell anomena «l'emergència de la memòria», tant en la vivència de la societat occidental com en el camp mateix de la historiografia, que s'ha produït, sobretot, a partir de la dècada dels vuitanta del segle passat. Aquesta «emergència» ha estat tan visible i intensa, o tan imperativa, que «la memòria és emprada sovint com a sinònim d'història i mostra una tendència sorprenent a absorbir-la». Se l'ha contraposada a la història objectiva i impersonal dels historiadors com a més humana, més viva, més vertadera inclús, i s'ha instal·lat en l'imaginari col·lectiu amplificada poderosament pels mitjans de comunicació i promoguda sovint pels poders públics. Aquest ús del passat ha esdevingut, segons l'autor, una «obsessió commemorativa».

En les dues últimes dècades la presència del passat, llunyà o present, es pot enfocar, segons Enzo Traverso, des de dos angles. Per una banda s'ha produït una mena de *verificació del passat*, que ha esdevingut un objecte de consum, promogut per la indústria del turisme. El passat programat per les agències de viatges per al turisme de masses: museus, esglésies, palaus, però també *llocs* d'esdeveniments importants, que són llocs de la memòria col·lectiva.

Per una altra banda, s'ha posat en marxa el que Hobsbawm anomena la «invenció de la tradició», una maniobra o un conjunt de maniobres destinades a la legitimació de les institucions, a enfortir la cohesió d'un grup o d'una comunitat, a inculcar valors al si de la societat. «La memòria –precisa l'autor– tendeix a esdevenir el rector d'una «religió civil» del món occidental, amb el seu sistema de valors, de creences, de símbols i de litúrgies.»

Ara bé, en aquest llibre, Enzo Traverso situa aquesta emergència de la memòria en els traumes que han marcat l'experiència del segle xx sota la forma de guerres, genocidis, repressions polítiques i militars. El referent paradigmàtic d'aquestes convulsions és la *shoa*, a partir de la qual apareix en l'espai de la memòria viscuda una figura

nova, *el testimoni*, el supervivent dels camps nazis. En aquest context apocalíptic, l'historiador, diu Traverso, ha hagut de donar la iniciativa a la paraula dels supervivents, més que no pas als arxius. Aquest fet porta l'autor a consideracions sobre les diferències entre memòria viscuda i història. Alguns les oposen, però ell afirma que totes dues estan relacionades i s'interfereixen.

En un dels capítols d'aquest assaig, l'autor analitza el procés de la memòria des d'un esdeveniment important. Hi ha primer, diu, una fase d'oblit, de repressió. Després se'n recuperava la memòria, per esdevenir finalment una «obsessió». És el pas de la «memòria feble» a la «memòria forta». És el cas, per exemple, de l'Holocaust o de la Guerra Civil espanyola. Altres temes més concrets que examina l'autor és el gran debat entre els historiadors alemanys durant els últims vint anys a propòsit de la pertinència o no del concepte del *feixisme* o el paper de l'historiador com a jutge.

Josep Iborra